

УДК 657.3:005.21

Писарчук О.В.*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри бухгалтерського обліку
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця***МІСЦЕ СТРАТЕГІЧНОГО ОБЛІКУ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ
ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА****PLACE STRATEGIC ACCOUNTING OF MANAGEMENT SYSTEM
OF MODERN ENTERPRISE INNOVATION DEVELOPMENT****АНОТАЦІЯ**

У статті розглянуто особливості сучасної системи управління інноваційним розвитком підприємства. Проведено аналіз наявних підсистем в системі управління інноваційним розвитком підприємства, його основних елементів із визначенням взаємного впливу та взаємодії кожної з підсистем. Виходячи з високої динаміки змін, які відбуваються в глобальному середовищі, а також враховуючи специфічні характеристики інноваційного характеру розвитку, автор визначив місце облікової інформації в системі управління інноваційним розвитком підприємства, а також дослідив саме стратегічний аспект формування обліково-інформаційного забезпечення. У статті представлено основні функції стратегічного обліку для прийняття управлінських рішень в рамках системи управління інноваційним розвитком підприємства. У статті окремо акцентовано увагу на особливостях стратегічного обліку, його відмінностях від управлінського обліку, а також на основних проблемах впровадження стратегічного обліку на сучасних підприємствах.

Ключові слова: стратегічний облік, обліково-інформаційне забезпечення, система управління інноваційним розвитком, система, функції стратегічного обліку.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены особенности современной системы управления инновационным развитием предприятия. Проведен анализ существующих подсистем в системе управления инновационным развитием предприятия, его основных элементов с определением взаимного влияния и взаимодействия каждой из подсистем. Исходя из высокой динамики изменений, которые происходят в глобальной среде, а также учитывая специфические характеристики инновационного характера развития, автор определил место учетной информации в системе управления инновационным развитием предприятия, а также исследовал именно стратегический аспект формирования учетно-информационного обеспечения. В статье представлены основные функции стратегического учета для принятия управленческих решений в рамках системы управления инновационным развитием предприятия. В статье отдельно акцентировано внимание на особенностях стратегического учета, его отличиях от управленческого учета, а также на основных проблемах внедрения стратегического учета на современных предприятиях.

Ключевые слова: стратегический учет, учетно-информационное обеспечение, система управления инновационным развитием, система, функции стратегического учета.

ANNOTATION

Features of modern management system of innovative development of the enterprise are considered in the article. Analysis of subsystems in the system of management of innovative development of the enterprise is carried out. An analysis of the main elements of the system is carried out. The effect of each subsystem on each other is determined. The author defined the place of accounting information in the system of management of innovative development of the enterprise, based on the high dynamics of changes in the global environment, and specific characteristics of the innovative nature of development. The author investigated

the strategic aspect of the formation of accounting and information support. The paper presents the main functions of strategic accounting for making managerial decisions within the framework of the enterprise development management system. Separately, the work focuses on the features of strategic accounting, its differences from management accounting, as well as on the main problems of introducing strategic accounting in modern enterprises.

Key words: strategic accounting, accounting and information support, innovative development management system, system, strategic accounting functions.

Постановка проблеми. Радикальні зміни системи управління економікою, безумовно, приводять до необхідності перетворень у системі управління підприємством, яка в сучасних умовах стає об'єктом товарно-грошових відносин, має економічну самостійність і повністю відповідає за результати своєї діяльності. Так, підприємство самостійно приймає рішення, визначає цілі та завдання, орієнтири та критерії своєї роботи, розробляє стратегію й політику розвитку, забезпечує та контролює виконання планів і програм. Крім вирішення питань щодо організації виробництва, таких як, наприклад, забезпечення трудовими, матеріальними і фінансовими ресурсами, обладнанням, до компетенції самостійного вибору підприємств відноситься безліч структурних питань, зокрема питання створення, ліквідації, злиття або, навпаки, розподілу підрозділів та філій, вступу до складу асоціацій та інших об'єднань, реорганізації виробничої та організаційної структур управління.

Трансформація системи управління, сучасні особливості функціонування підприємств, зростаюча динаміка глобалізаційних процесів призводять до появи нових користувачів інформації, а також до виникнення потреби в інформаційних ресурсах іншого характеру. Задоволення виникаючих потреб реалізується шляхом впорядкування інформаційних потоків та інформаційного забезпечення. Сьогодні майже 85% інформації на підприємстві формуються на основі облікових даних. Тому трансформаційні процеси обумовлюють появу нових видів обліку і облікової інформації, а також вимагають принципово нового погляду на функціонування управлінського обліку. Нині правильно організована обліково-аналітична інформація

спроможна задовольнити більшість потреб зацікавлених сторін економічних відносин, а також споживачів такої інформації. Для багатьох підприємств сьогодні актуальними є питання формування та впровадження стратегічного обліку, а також його інтеграція не тільки в систему управління розвитком, але й в систему управління інноваційним розвитком підприємством.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нині значна кількість вітчизняних та зарубіжних науковців та практиків займаються проблемами інформаційного забезпечення управління підприємством, управлінням інноваційним розвитком підприємств, дослідженням систем управління підприємствами та стратегіями розвитку підприємств. Зокрема, С.М. Ілляшенко [1], акцентуючи увагу на важливому місці інформаційного забезпечення, виділяє облікову інформацію; А.Я. Кузнецова, О.Є. Кузьмін, Н.В. Тувакова, [2] розглядають особливості використання обліково-інформаційного ресурсу в інноваційній та інвестиційній діяльності. Значну увагу дослідженням систем управління приділено в працях Р.Л. Акоффа, В.В. Милькіка, М.А. Бенедиктова та інших вчених.

Крім того, А.А. Пилипенко [3], М.І. Бондар [4] та О.С. Кривоконь [5] детально розглядають теоретичні проблеми організації обліку, шляхи його удосконалення.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Однак нині теоретично-наукові розробки в цьому напрямі досліджені не в повному обсязі. Більшість науковців досліджує стратегічний облік окремою проблематикою або в ролі розвитку організації обліку, зокрема управлінського. Система управління інноваційним розвитком сучасного підприємства потребує забезпечення різноспрямованою інформацією. Тому вважаємо важливим та вкрай актуальним проблему гармонійної інтеграції стратегічного обліку в систему управління інноваційним розвитком підприємства. Саме цей аспект залишається неповною мірою дослідженим.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасне підприємство є виробничо-економічною системою, в якій окремі її частини (фінансові, трудові, матеріальні ресурси, а також технологічні та виробничі процеси) знаходяться в складній взаємодії, маючи на меті досягнення стратегічних цілей і задач [6, с. 63]. За таких умов ефективно діюча система управління підприємством та його розвитком стає запорукою ефективної роботи, конкурентоспроможності, забезпечення адекватного положення на ринку та сприяє розвитку підприємства.

Виробнича організація є складною системою. Динамічний розвиток, стрімкі темпи ускладнення взаємовідносин, нагромадження структури процесів, що відбуваються, вимагають управлінського впливу на всі складові. Об'єктивна необхідність в управлінні виникає не тільки для забезпечення нормального існування, але й для забезпечення розвитку у визначеному напрямі.

Узагальнюючи дослідження авторів [7, с. 52; 8, с. 68], а також спираючись на роботи Р. Акоффа, І. Ансоффа, та А.В. Матвійчук [9, с. 102], під системою можна розуміти певний набір елементів, їх властивостей, а також багатогранних зв'язків між ними, які взаємно пов'язані та впливають один на одного, створюючи стійку єдність та цілісність. Система володіє інтегральними властивостями та закономірностями. Обов'язкове існування цілей визначає цілеспрямовані правила взаємозв'язків, які спільні для всіх її елементів та обумовлюють цілеспрямованість системи загалом.

Поза системою існує велика кількість різноманітних елементів, які на неї впливають. Водночас вони утворюють сукупність інформаційних ресурсів зовнішнього середовища. Взаємний вплив середовища та системи здійснюється за допомогою зв'язків, значна кількість яких приводить до необхідності визначення найбільш вагомих та значущих, актуальним також стає питання регулювання їх впливу.

А під системою управління інноваційним розвитком підприємства слід розуміти сукупність двох взаємодіючих підсистем, де відбуваються процеси цілеспрямованого впливу через впровадження інноваційних перетворень, спираючись на аналіз та обробку зібраної інформації (управляючої підсистеми – суб'єкта управління на підсистему, якою управляють, – об'єкта управління) з метою забезпечення зростання ступеня організованості, досягнення певного корисного ефекту, одержання нових властивостей системи з урахуванням наявних обмежень.

Таким чином, система управління інноваційним розвитком підприємства в рамках контуру управління його розвитком має такий вигляд: на вході на об'єкт управління чинить дію управлінський сигнал щодо впровадження змін для досягнення цілей розвитку; на виході за допомогою підсистеми контролінгу на основі розробленої системи оціночних показників проводиться оцінка результатів впровадження змін, тобто оцінюється ефективність розвитку.

Циклічність і постійний характер трансформаційних перетворень, реорганізації, а отже, і функціонування системи управління інноваційним розвитком підприємства обумовлені властивістю та необхідною умовою процесу стабільного розвитку – його безперервністю.

Впровадження змін, які відносяться до різних напрямів, паралельно або послідовно залежить від можливостей підприємства та обраної стратегії розвитку. Серед таких напрямів можна виділити внутрішні перетворення, продуктові інновації, технічні перетворення, технологічні інновації. Форма одержання інноваційного продукту, а також раціональне його використання справляють значний вплив на результати управління інноваційним розвитком підприємства, зокрема на швидкість, ефективність, значущість, визначають ступінь кардинальних перетворень, одержаних переваг і

тривалість володіння ними. Широкий діапазон дій, а саме придбання ідей, патентів, втілених у певний технологічний процес пропозицій, готової технологічної лінії, прав на використання, виробництво або створення інновацій та інноваційних розробок власними зусиллями у підприємствах, лабораторіях, приводить до альтернативності та багатоваріантності рішень. Виходячи із зазначеного, автор вважає за необхідне в процесі синтезу системи управління інноваційним розвитком підприємства значну увагу приділити вибору форми одержання інноваційного продукту з метою оптимізації рівня витрат для досягнення поставленої мети.

Критерій ефективності визначається суб'єктом управління. Суб'єкт управління чинить вплив на обраний об'єкт, виходячи з цілей інноваційного розвитку підприємства. Причому автор наголошує на необхідності узгодження цілей всієї сукупності (Π_{ix}) для всіх сторін процесу розвитку підприємства. Це обумовлено наявністю різниці в тлумаченні найкращого результату розвитку (OR). Існує об'єктивна розбіжність уявлень щодо розвитку підприємства між власниками; акціонерами, що беруть участь в управлінні, та тими, що не беруть участі в управлінні; менеджерами різних управлінських ланок; співробітників тощо. Відповідно, неузгодженість цілей приводить до виникнення опору впровадженню змін.

Чинити вплив на об'єкт управління суб'єкт управління інноваційним розвитком підприємства в системі управління має через використання відповідних механізмів (M_{iy}), а також методів управління (N_{zm}). Так, кожен механізм розвитку підприємства включає сукупність алгоритмів, схем, послідовностей впровадження змін. Із широкої сукупності механізмів управління розвитком підприємства можна виділити основні, а саме механізми на основі самоорганізації, механізми інноваційного, еволюційного і поступового розвитку, а також механізми управління внутрішніми перетвореннями.

Досягти бажаного результату розвитку через вплив на об'єкт управління неможливо без необхідного ресурсного забезпечення процесу розвитку (Z_{hn}). В системі управління інноваційним розвитком підприємства ресурсне забезпечення може включати матеріальне, фінансове, інформаційне, інтелектуальне, кадрово-кваліфікаційне, інноваційне та інші види забезпечення.

Водночас кожна система управління в сучасних умовах має низку обмежень, що впливають на можливість її функціонування. Так, серед основних обмежень (O_{rk}) пропонується виділити часові, ресурсні, ринкові, умови діяльності, наявний потенціал підприємства. Цей перелік обмежень не є вичерпним і, відповідно, розширюється залежно від особливостей середовища функціонування.

Таким чином, система управління інноваційним розвитком підприємства (СУІР) є ціліс-

ною сукупністю взаємопов'язаних елементів. Де суб'єкт управління (СУ), виходячи з цілей розвитку (Π_{ix}), визначає механізм впровадження інноваційних перетворень (M_{iy}), враховуючи наявне забезпечення (Z_{hn}), а також обмеження (O_{rk}), що накладаються на систему управління інноваційним розвитком, а також, використовуючи доступні методи (N_{zm}), впливає на об'єкт управління (ОУ). Причому необхідно враховувати вплив сукупності внутрішніх та зовнішніх факторів (B_{ij}) на систему управління інноваційним розвитком підприємства. Внаслідок перетворень одержуємо результати розвитку, які мають не тільки відповідати цілям розвитку, але й співвідноситись із системою управління підприємством та його функціонуванням. Таким чином, систему управління інноваційним розвитком підприємства можна представити у вигляді такого кортежу:

$$СУІР = \langle СУ, ОУ, OR, B_{ij}, \Pi_{ix}, M_{iy}, Z_{hn}, N_{zm}, O_{rk} \rangle \quad (1).$$

На вхід системи управління інноваційним розвитком підприємства впливає велика кількість факторів, серед яких значну долю займають чинники, що безпосередньо пов'язані з функціонуванням підприємства і залежать від особливостей наявної системи управління. Крім того, система управління інноваційним розвитком підприємства є підсистемою системи управління підприємством, її невід'ємною структурною одиницею, незважаючи на багатоваріантність можливих організаційних та управлінських систем.

Складність системи управління інноваційним розвитком підприємства, велика кількість елементів, які потребують управління і взаємоузгодження, вимагають оптимізації та підвищення ефективності організації. А в системі управління інноваційним розвитком підприємства існують складові елементи, які для підприємства не є основними бізнес-процесами. Відповідно, існує можливість їх передачі повністю або частково на аутсорсинг.

Впровадження змін, інноваційних перетворень, нововведень з метою розвитку підприємства неодмінно потребує ресурсів і витрат, які б забезпечили можливість проведення зазначених дій. Незалежно від обраного напрямку спрямування управлінського впливу (від внутрішніх перетворень до технологічної інновації, від ступеня новизни, глибини перетворень, принципової координальності заходів, продукту, технології виробництва, яка впроваджується) об'єктивною стає необхідність належного забезпечення впровадження перетворень через відповідні фінансові, матеріальні, інформаційні та інтелектуальні ресурси. Відсутність адекватного та збалансованого ресурсного забезпечення підприємства призведе до руйнування та недосягнення поставлених цілей розвитку, а також така непередбачуваність може призвести до значного погіршення наявного становища і спровокувати виникнення кризової ситуації.

Таким чином, можна стверджувати, що однією з важливих структурних складових у системі управління інноваційним розвитком, без якої неможливе протікання самого процесу розвитку, є його забезпечення. А підсистема забезпечення інноваційного розвитку системи управління інноваційним розвитком підприємства не є основною, а виконує «допоміжну» функцію.

Одним із важливих складових елементів забезпечення системи управління інноваційним розвитком є інформаційне забезпечення, а саме обліково-інформаційне забезпечення. Нині особливої актуальності набуває інформація, що необхідна для стратегічного управління підприємством. Ефективна організація відповідних інформаційних потоків сприяє підвищенню якості управління та результативності діяльності підприємства загалом. Розширення задач управлінського обліку та сфер, які він охоплює, гармонійно привело до виникнення поняття стратегічного управлінського обліку.

Узагальнено [10, с. 73; 11, с. 41], що під стратегічним обліком розуміють форму управлінського обліку, в якій акцент робиться на інформації щодо зовнішніх факторів, які чинять вплив на діяльність підприємства. Тобто інформаційний ракурс управлінського обліку не тільки охоплює детальну інформацію щодо особливостей формування затрат на виробництво та витрат, пов'язаних з діяльністю підприємства, але й розширюється на виявлення, урахування та оцінку факторів, що носять зовнішній характер. Виходячи з цього, можна стверджувати що у стратегічного управлінського обліку відбудеться диференціювання функції (рис. 1).

Вважаємо за доцільне зробити акцент на основних аспектах під час впровадження стратегічного управлінського обліку на підприєм-

стві та його інтеграції в систему управління інноваційним розвитком підприємства. Так, стратегічний управлінський облік передбачає:

- проведення виявлення, обліку, аналізу, оцінки внутрішніх і зовнішніх факторів, які впливають на всі елементи системи управління інноваційним розвитком;
- моніторинг тенденцій змін економічного становища конкурентів та контрагентів для забезпечення можливостей ефективного прогнозування;
- аналіз як фінансових, так і нефінансових показників функціонування підприємства та результатів його інноваційного розвитку;
- аналіз витрат, який передбачає їх ранжування залежно від особливостей конкретної економічної ситуації, а також управлінських цілей системи управління інноваційним розвитком підприємства;
- взаємоузгодженість зі стратегією розвитку підприємства, що стає передумовою гармонійної інтеграції стратегічного обліку в систему управління інноваційним розвитком підприємства;
- регламентування вищим рівнем управлінського складу, оскільки виступає суб'єктом управління в системі управління інноваційним розвитком;
- високий рівень адаптації до конкретної ситуації;
- тісну взаємодію зі всіма користувачами та джерелами інформації;
- організаційну динамічність, високий рівень адаптації до мінливих умов функціонування, а також готовність до впровадження змін та інновацій.

Впровадження системи стратегічного обліку в систему управління інноваційним розвитком підприємства є однією з актуальних про-

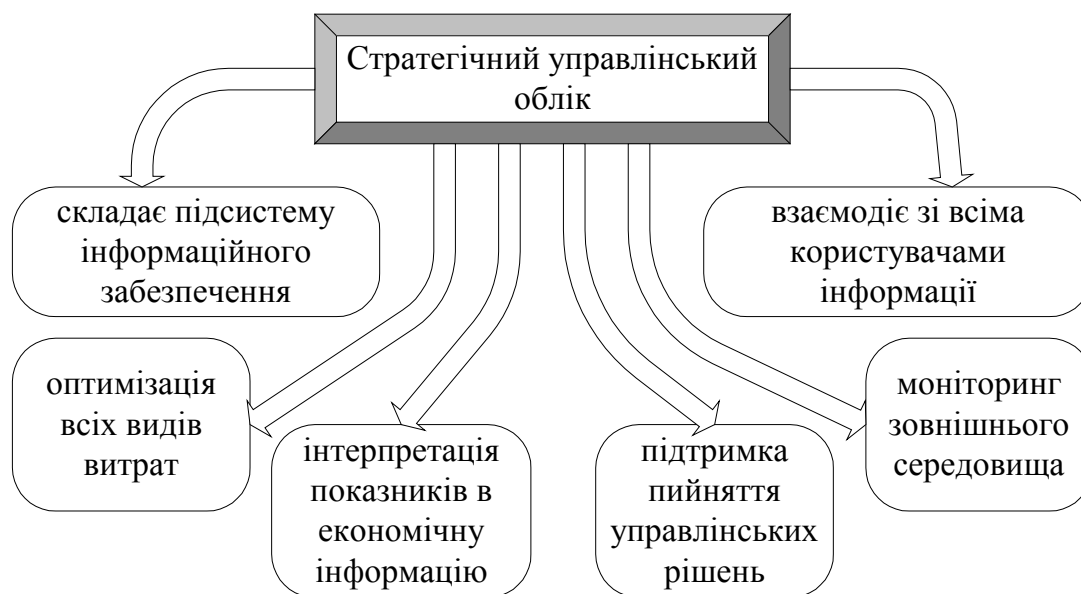

Рис. 1. Напрями взаємодії стратегічного обліку із системою управління інноваційним розвитком сучасного підприємства

блем, оскільки стратегічний управлінський облік забезпечує осіб, що приймають рішення, інформацією про ринкові перспективи наявної продукції, його портфель, можливі періоди попиту, тобто складає основу для формування відповідного управлінського впливу. Стратегічний управлінський облік передбачає підготовку інформації як для розробки стратегії, так і для оцінки результатів її реалізації підприємством. Таким чином, з одного боку, стратегічний управлінський облік виступає в ролі логічного продовження та розвиває основи бюджетування і поточного управлінського обліку, а з іншого боку, він формує обліково-інформаційне забезпечення для аналізу його результатів. Це свідчить про безперервність та сприяє зростанню результативності такого виду обліку, забезпечуючи якісний зворотній зв'язок між всіма складовими не тільки управлінського обліку, але й системи управління інноваційним розвитком загалом.

Висновки. Необхідність впровадження стратегічного управлінського обліку в господарську діяльність підприємств обумовлена не тільки необхідністю забезпечення умов адекватного функціонування, але й потребою вирішення проблем щодо перспектив можливого інноваційного розвитку. Особливої актуальності розглянуте питання набуває в умовах загострення фінансово-економічної кризи. Практична реалізація поставленого завдання потребує розроблення детального механізму впровадження комплексної системи стратегічного управлінського обліку в діяльність підприємств, а також якісного методичного забезпечення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи : [навчальний посібник]. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2003. – 278 с.
2. Інвестиційна та інноваційна діяльність : [монографія] / [О.Є. Кузьмін, Н.В. Тувакова, А.Я. Кузнєцова та ін.]. – Львів : ЛБІ НБУ, 2003. – 233 с.
3. Пилипенко А.А. Організація обліково-аналітичного забезпечення стратегічного розвитку підприємства / А.А. Пилипенко. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2007. – 276 с.
4. Бондар М.І. Інвестиційна діяльність: методика та організація обліку і контролю : [монографія] / М.І. Бондар. – К. : КНЕУ, 2008. – 256 с.
5. Кривоконь О.С. Організація обліку та контролю діяльності фермерських господарств : [монографія] / О.С. Кривоконь ; ред. Н.Л. Правдюк. – Вінниця : ПП Балюк, 2008. – 183 с.
6. Пономаренко В.С. Методи и модели финансового обеспечения развития предприятий : [монографія] / В.С. Пономаренко, А.И. Пушкаръ. – Х. : ХГЭУ, 1997. – 160 с.
7. Гриньова В.М. Функціонально-вартісний аналіз в інноваційній діяльності : [монографія] / В.М. Гриньова. – Х. : Видавничий Дім «ІНЖЕК», 2004. – 128 с.
8. Кузнєцова А.Я. Фінансування інвестиційно-інноваційної діяльності : [монографія] / А.Я. Кузнєцова. – Львів : ЛБІ НБУ, 2005. – 319 с.
9. Матвійчук А.В. Аналіз та прогнозування розвитку фінансово-економічних систем із використанням теорії нечіткої логіки : [монографія] / А.В. Матвійчук. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 206 с.
10. Николаева О.Е. Стратегический управленческий учет / О.Е. Николаева, О.В. Алексеева. – М. : Издательство ЛКИ, 2008. – 304 с.
11. Шевчук В.Р. Стратегічний управлінський облік : [навч. посібн.] / В.Р. Шевчук. – К. : Алерта, 2009. – 176 с.